

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 338.336: 361.151

JEL M 11, M 21, M 41

DOI: 10.31471/2409-0948-2020-2(22)-51-59

Гуцалюк Олексій Миколайович
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, менеджменту та бізнес-адміністрування,
Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет»
03680, м. Київ, просп. Академіка Глушкова, 42 В
E-mail: alex-g.88@ukr.net
ORCID <http://orcid.org/0000-0002-6541-4912>

Бондар Юлія Анатоліївна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Льотної академії Національного авіаційного університету
25005, м. Кропивницький, вул. Добровольського, 1
E-mail: cooperjulia@ukr.net
ORCID <http://orcid.org/0000-0003-2269-6208>

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ АГРОСЕКТОРУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У статті розглядається така сфера сільського господарства як тваринництво, яка залишається однією з основних галузей сільського господарства малого та середнього бізнесу, стосовно виробництва конкурентоспроможної продукції. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання регулювання та оптимізації витрат на виробництво тваринництва в системі управлінського обліку залишаються незрозумілими. Тому виникає необхідність у подальшому поглибленому вивченні теоретико-методологічних розробок, спрямованих на визначення методів регулювання та оптимізації витрат на виробництво тваринництва в системі обліку управління, що визначає актуальність обраної теми. У статті розглядаються питання регулювання та оптимізації витрат на виробництво тваринництва в системі обліку управління, розширення поняття «витрати», розглядаються методи обліку витрат на тваринництво та наголошуються основні моменти обліку витрат у виробництві.

Виробництво конкурентоспроможної продукції та забезпечення стабільної позиції підприємств на сільськогосподарському ринку вимагає зміни собівартості продукції тваринництва шляхом створення досконалої системи обліку управління, яка дозволяє надавати внутрішнім користувачам інформацію для ефективного управління.

Зазначається, що в теорії та практиці існує ряд особливостей класифікації витрат, які враховують різні аспекти сільськогосподарського підприємства та формують різноманітну інформацію для ефективних управлінських рішень. Таким чином, досвід та дослідження показують, що організація управлінського обліку в межах конкретного сільськогосподарського підприємства, орієнтована на задоволення конкретних інформаційних потреб системи управління, забезпечить його успіх у динамічних

економічних умовах та допоможе вирішити широке коло проблем для оптимізації виробництва тваринництва витрати.

Таким чином, формуються подальші дослідження щодо формування системи обліку собівартості продукції тваринництва, здатної генерувати інформаційні потоки для управлінських рішень, що вимагає обґрунтованого підходу до визначення об'єктів обліку та калькулювання витрат, встановлення їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Ключові слова: витрати, управлінський облік, облік витрат, виробництво продукції, тваринництво, калькулювання.

Hutsaliuk Oleksii

Doctor of Economics, Associate Professor,

Professor of the Department of Economics, Management and Business Administration

PHEI «International European University»,

42 B Glushkova str., Kyiv, 03680, Ukraine

E-mail: alex-g.88@ukr.net

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-6541-4912>

Bondar Iuliia

Ph.D. of Economics, Associate professor,

Associate Professor of the Department of Management, Economics and Tourism

Flight Academy of the National Aviation University

1 Dobrovolsky str., Kropyvnytskyi, 25005, Ukraine

E-mail: cooperjulia@ukr.net

ORCID <http://orcid.org/0000-0003-2269-6208>

METHODS OF REGULATION AND OPTIMIZATION OF PRODUCTION COSTS OF AGRICULTURAL SECTOR IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT ACCOUNTING OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS

Abstract. The article considers such a sphere of agriculture as animal husbandry, which remains one of the main branches in agriculture of small and medium business, in relation to the production of competitive products. Despite the large number of scientific studies, the issues of regulation and optimization of livestock production costs in the management accounting system remain unclear. Therefore, there is a need for further in-depth study of theoretical and methodological developments aimed at determining methods of regulation and optimization of livestock production costs in the management accounting system, which determines the relevance of the chosen topic. The article examines the issues of regulation and optimization of livestock production costs in the management accounting system, expanding the concept of «costs», consider methods of accounting for livestock production costs and emphasize the main points of cost accounting in production.

The production of competitive products and ensuring a stable position of enterprises in the agricultural market requires a change in the cost of livestock production by creating a perfect management accounting system, which allows to provide internal users with information for effective management.

It is stated that in theory and practice there are a number of features for the classification of costs, which take into account various aspects of the agricultural enterprise and form a variety of information for effective management decisions. Thus, experience and research show that the organization of management accounting within a particular agricultural enterprise, focused on meeting the specific information needs of the management system, will ensure its success in dynamic economic conditions and help solve a wide range of problems to optimize livestock production costs.

Thus, further research is formed on the formation of a system of accounting for the cost of production of livestock products, capable of generating information flows for management decisions, which requires a sound approach to determining the objects of accounting and costing, establishing their relationship and interdependence.

Keywords: costs, management accounting, cost accounting, production, livestock, calculation.

Вступ. В сучасних умовах економічної глобалізації все більшого значення набувають дослідження щодо конкурентоспроможності продукції різних галузей народного господарства. Однією з основних галузей сільського господарства в малому та середньому бізнесі є і залишається тваринництво. Виробництво конкурентної продукції та забезпечення стійкого становища підприємств малого та середнього бізнесу на сільськогосподарському ринку потребує зміни методів витрат виробництва продукції шляхом створення на підприємствах досконалої системи управлінського обліку, що дозволяє забезпечити внутрішніх користувачів інформацією для ефективного управління. Адже рівень конкурентної продукції та результати від господарської діяльності підприємства багато в чому залежать від рівня витрат.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. У розробку питань щодо системи управління витратами та методів обліку витрат виробництва продукції агросектору в системі управлінського обліку в малому та середньому бізнесі вагомий внесок зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Бутинець Ф.Ф. [1], Белова І.М. [2], Голов С.Ф. [3], Гуцалюк О.М. [4], Давидович І.Є. [5], Лень В.С. [6], Лукава І.М. [7], Палий В.Ф. [8], Ткаченко Н.М. [10], Фаріон В.Я. [11] та деякі інші.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на велику кількість наукових досліджень, питання щодо регулювання та оптимізації витрат виробництва продукції агросектору в системі управлінського обліку малого та середнього бізнесу залишаються не визначеними. Тому виникає необхідність подальшого поглибленого вивчення теоретичних та методологічних розробок, спрямованих на визначення методів регулювання та оптимізації витрат виробництва продукції в системі управлінського обліку малого та середнього бізнесу, що і визначає актуальність обраної теми. Мета статті полягає у дослідженні питання щодо регулювання та оптимізації витрат виробництва продукції в системі управлінського обліку малого та середнього бізнесу, розширенні понятті сутності «витрати», розглянути методи обліку витрат виробництва продукції та акцентувати основні моменти щодо управлінського обліку малого та середнього бізнесу.

Висвітлення основного матеріалу. Функціонування сільськогосподарських підприємств в сучасних економічних умовах зумовлює необхідність удосконаленні як самого виробничого процесу, так і механізму управління ним. В даному випадку роль основної рушійної сили в інформаційному забезпеченні управління підприємством та виробничо-господарською діяльністю сучасного аграрного підприємства в цілому, виконує система управлінського обліку. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» управлінський облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [12]. В загальному під управлінським обліком можна розуміти процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю всередині підприємства. Особливо гостро постає питання створення системи обліку і контролю витрат для розробки ефективних стратегічних управлінських рішень з метою своєчасного передбачення виникнення несприятливих ситуацій та спрямовування діяльності підрозділів підприємств агросектору на досягнення позитивних кінцевих результатів.

Слід зазначити, що витрати підприємства є основними об'єктами управлінського обліку, контроль за якими належить до компетенції підприємства. Методологічні засади формування витрат в бухгалтерському обліку визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [13]. Питання побудови оптимальної системи управління витратами є важливою для будь-якого суб'єкта господарської діяльності, а також і для підприємств сільського господарства. На сьогодні проблема визначення сутності категорій «витрати» виступає об'єктом гострих наукових дискусій. На підставі проведеного аналізу методичних положень та економічної літератури можна виділити основні твердження стосовно змісту поняття «витрати» (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові погляди щодо визначення сутності категорії «витрати»

Автор	Визначення
В.С. Лень [6]	Витрати необхідно розглядати як зусилля, а нетто-виручку, як результати цих зусиль. Зусилля накопичуються у товарних запасах, незавершеному виробництві, а їх зіставлення з результатами можливе лише в момент реалізації продукції чи підписання контракту на продаж. Для зіставлення зусиль та результатів проводять калькуляцію собівартості продукції.
В.Я. Фаріон [11]	Сукупність використаних у процесі основної та іншої звичайної діяльності ресурсів, виражених у вартісних вимірниках, обрахованих за прийнятими в галузі правилами і мотивованих цілями отримання прибутку, а також зменшення зобов'язань підприємства перед бюджетом, банками та іншими кредиторами.
Н.М. Ткаченко [10]	Витрати як спожиті в процесі виробництва засоби виробництва, які втілюють у собі минулу працю (сировина, матеріали, паливо тощо) і засоби праці (будівлі, споруди, машина та устаткування) у формі амортизації, що переносять свою вартість на заново створений продукт.
С.Ф. Голов [3]	Витрати трактуються як багатоаспектна категорія, а її визначення в економічній теорії та для цілей бухгалтерського обліку може істотно відрізнятися. Більш того, в управлінському обліку при класифікації витрат необхідно керуватися принципом – «різні витрати для різних цілей».
В.Ф. Палій [8]	В управлінському обліку класифікуються лише поточні витрати, понесені в даному звітному періоді, а витрати на придбання активів, які стануть поточними витратами в майбутньому, в класифікації не розглядаються. Вони представляють окремий аспект управлінського обліку та відображаються через спостереження процесів капітальних вкладень і руху грошових коштів, накопичених для придбання та формування активів.
Лукава І.М. [7]	Для прийняття поточних управлінських рішень (термін управлінського циклу – до 1 року) витрати можуть бути поділені на постійні та змінні. Постійні не залежать від обсягів випуску продукції, а змінні – залежать, хоча ця залежність досить рідко має суворо функціональний характер. Змінні витрати, попередньо групуючи їх на пропорційні, прогресивні, дегресивні, регресивні, ступінчасті (стрибкоподібні), реманентні та гнучкі. Для прийняття оперативних управлінських рішень, цикл реалізації яких становить від кількох годин до кількох днів, поділ витрат на постійні та змінні практичного значення немає взагалі.

Таким чином, створення науково обґрунтованої системи витрат обумовлена необхідністю оптимізації процесу виробництва продукції тваринництва, який включає організацію виробництва, його стимулювання, контроль операційних витрат, удосконалення виробничих відносин в структурних підрозділах, посилення аналітичності даних облікових реєстрів для планування, прогнозування діяльності та оперативності прийняття зважених управлінських рішень. Необхідною є побудова сучасної концепції витрат на виробництво продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах, яка б враховувала їх галузеву специфіку та відповідала вимогам ефективного менеджменту.

В свою чергу для ефективного ведення управлінського обліку та забезпечення інформаційних потреб управління на підприємствах тваринницького спрямування класифікацію витрат необхідно здійснювати за цільовими запитами, оскільки це дає змогу виділити із широкого переліку класифікаційних ознак саме ті ознаки та види витрат, які не лише забезпечать вирішення завдання тактичного та стратегічного характеру менеджментом аграрного підприємства, такі як прогнозування діяльності на майбутнє, підвищення рівня рентабельності виробництва та дозволять здійснювати безпосередній вплив на постановку обліку витрат, оцінку готової продукції тваринництва та незавершеного виробництва.

Для багатьох підприємств сільського господарства тваринництво є провідною галуззю. Останнім часом воно знаходиться в кризовому становищі. Реалізація заходів щодо підвищення продуктивності тваринництва залежить, в першу чергу, від створення ефективної системи управління витратами, а саме: аналіз продуктивності тварин; прогнозування оптимальної структури стада, виходу поголів'я, оптимальних раціонів годівлі в розрізі груп тварин, витрат виробництва та виходу продукції тваринництва; розробка бюджетів витрат та виходу продукції тваринництва; облік поголів'я, витрат і виходу продукції; облік та розподіл загальновиробничих витрат тваринництва; контроль та аналіз ефективності виробництва продукції тваринництва, визначення відхилень від бюджетів витрат і виходу продукції, встановлення причин та винуватців негативних відхилень; прийняття управлінських рішень щодо виявлення резервів та шляхів зниження витрат, підвищення виробництва та якості продукції тваринництва; матеріальне стимулювання працівників за результатами контролю.

Суттєвий вплив на методологію обліку витрат здійснюють організація і технологія виробництва, види валової і товарної продукції. Ці фактори в більшості випадків визначають вибір методів обліку витрат.

Методом обліку в практичному розумінні є використання різних прийомів обробки отриманих даних, які зафіксовані документально (спостереження, вимірювання, систематизація та реєстраційне узагальнення), сукупність прийомів і способів, що дають змогу обліку виконувати контрольні, аналітичні і управлінські завдання [9]. Основними способами управлінського обліку є елементи методу бухгалтерського обліку.

Метод обліку витрат є відображає способи групування та систематизації інформації про витрати, які виникли у процесі досягнення поставлених цілей, що забезпечують досягнення поставленої мети. В свою чергу метод калькулювання – це відображення розподілу витрат підприємства за встановленими статтями калькуляції для визначення собівартості певних видів або груп продукції (рис. 1).

Слід відзначити, що для всіх підприємств сільського господарства характерним є виділення в якості об'єктів обліку технологічних груп тварин за їх видами: основне стадо ВРХ; худоба на вирощуванні та відгодівлі; основне стадо свиней; свині на вирощуванні; свині на відгодівлі; основне стадо овець; вівці на вирощуванні та відгодівлі; доросле стадо птиці (при необхідності – за видами птиці); молодняк птиці тощо. На кожен таку групу тварин відкривають окремі аналітичні рахунки, на яких відображують витрати на утримання тварин і вихід продукції тваринництва.

Рис. 1. Підходи до розуміння методів обліку витрат виробництва продукції тваринництва

Джерело: узагальнено на основі [1, 2, 11]

Облік витрат і виходу продукції тваринництва в розрізі кожної технологічної групи тварин ведеться на окремому аналітичному рахунку в складі субрахунку 232 «Тваринництво» синтетичного рахунку 23 «Виробництво». За дебетом цього рахунку обліковуються прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати, понесені в процесі виробництва продукції тваринництва, а за кредитом – вихід продукції за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, або за плановою собівартістю (при неможливості визначити справедливую вартість одержаної продукції) [14].

Відповідно до Інструкції № 291 [4] витрати, накопичені за дебетом рахунка 91 «Загальновиробничі витрати», щомісяця списуються на рахунки 23 «Виробництво» та 90 «Собівартість реалізації», розподіляючись між об'єктами обліку витрат. Зважаючи на особливості сільськогосподарського виробництва, яка полягає в превалюванні ручної обробки облікових даних та трудомісткості розрахунків з розподілу загальновиробничих витрат на практиці загальновиробничі витрати не розподіляються щомісяця, а накопичуються на рахунку 91 та розподіляються й списуються по закінченню року [10]. Розподілені загальновиробничі витрати списуються на об'єкти витрат кореспонденцією: Дебет 23 – Кредит 91, нерозподілена сума списується в дебет рахунка 90 «Собівартість реалізації».

На сьогодні стаття загальновиробничі витрати законодавчо закріплена як обов'язкова складова виробничої собівартості продукції. Так, як порядок відображення загальновиробничих витрат в складі собівартості виробленої продукції є елементом облікової політики підприємства. Тому немає необхідності зазначати це в наказі про облікову політику підприємства. В будь-якому разі в даному документі необхідно відображати лише ті принципи, методи та процедури обліку, право вибору яких передбачено обліковими стандартами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження можна констатувати, що в теорії та практиці виділяють ряд ознак для класифікації витрат, які враховують різні сторони діяльності сільськогосподарських підприємств малого та середнього бізнесу, а також формують різнобічну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. Отже, досвід та дослідження доводять, що організація управлінського обліку в межах конкретних сільськогосподарських підприємств, орієнтована на задоволення специфічних інформаційних потреб системи управління, забезпечить успішність його функціонування в динамічних економічних умовах і сприятиме вирішенню широкого кола завдань щодо оптимізації витрат виробництва продукції малого та середнього бізнесу.

Таким чином набувають подальшого дослідження формування системи обліку витрат на виробництво продукції підприємств малого та середнього бізнесу в аграрній сфері, здатної генерувати інформаційні потоки для прийняття управлінських рішень, що потребує обґрунтованого підходу до визначення об'єктів обліку та калькулювання собівартості продукції, встановлення їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Література

1. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 1. С. 11–18.
2. Белова І. М. Суть управлінського обліку та його місце в системі управління підприємством. *Інноваційна економіка*. 2015. № 2 (57). С. 240–245.
3. Голов С. Ф. Чи перешкоджає П(с)БО 16 «Витрати» економічній роботі на підприємстві? *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 5. С. 3–10.
4. Гуцалюк О. М. Обґрунтування організаційно-економічного механізму регулювання витрат виробництва продукції підприємств агропромислового комплексу України. *Особливості соціально-економічного поступу національної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів* : колективна монографія / за наук. ред. Л. Г. Квасній, І. Л. Татомир. Трускавець : Посвіт, 2020. С. 102–111.
5. Давидович І. Є. Управління витратами. навч. посібн. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
6. Лень В. С. Управлінський облік : навч. посібник. Київ : Знання-Прес, 2003. 287 с.
7. Лукава І. М. Особливості діючої системи управлінського обліку в рослинництві. *Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: Стан та*

перспективи. Ч. I. Проблеми адаптації бухгалтерського обліку АПК України до міжнародних правил та вимог / за ред. П. Т. Саблука, М. Я. Дем'яненка, В. М. Жука. Київ : Інститут аграрної економіки, 2003. С. 49–58.

8. Палий В. Ф. Управленческий учет издержек и доходов. Москва : Инфра-М, 2009. 278 с.

9. Тарасова, Т. О., Черчата, А. О., Ставерська, Т. О. (2019). Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку підприємства. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*, 2(20), 142-153. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153).

10. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський облік на підприємствах з різними формами власності : навч. посібник. Київ : А.С.К., 1997. 512 с.

11. Фаріон В. Я. Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2013. Вип. 1 (49). Економічні науки. С. 44–47.

12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16 липня 1999 р., № 996-XIV (зі змінами і доповненнями). URL: www.ligazakon.ua.

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <http://buhgalter911.com>.

14. Інструкція Про застосування «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

15. Hutsaliuk O., Yaroshevska O., Shmatko N., Kulko-Labyntseva I., Navolokina A. Stakeholder approach to selecting enterprise-bank interaction strategies. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. Vol. 18. Iss. 3. P. 42–55.

References

1. Butynets F. (2012). Vytraty vyrobnytstva ta yikh klasyfikatsiya dlya potreby upravlinnya.. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*. № 1. 11–18 [in Ukrainian].

2. Belova I. (2015). Sut• upravlins• koho obliku ta yoho mistse v systemi upravlinnya pidpryyemstvom. *Innovative economy*. № 2 (57). 240–245. [in Ukrainian].

3. Golov S. (2007). Chy pereshkodzhaye P(s)BO 16 «Vytraty» ekonomichniy roboti na pidpryyemstvi? *Accounting and auditing*. № 5. 3–10. [in Ukrainian].

4. Hutsaliuk O. (2020). Obgruntuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu rehulyuvannya vytrat vyrobnytstva produktsiyi pidpryyemstv ahropromyslovoho kompleksu Ukrayiny. *Substantiation of the organizational and economic mechanism of regulation of production costs of the enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine. Peculiarities of socio-economic progress of the national economy in terms of information and technological challenges* : a collective monograph / for science. ed. L. Kvasniy, I. Tatomir. Truskavets : Posvit. 102–111. [in Ukrainian].

5. Davydovych I. (2008). Upravlinnia vytratamy. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian].

6. Len V. (2003). Upravlins• kyy oblik. Kiev : Knowledge-Press. [in Ukrainian].

7. Lukava I. (2003). Osoblyvosti diyuchoyi systemy upravlins• koho obliku v roslynnytstvi. *Reform of accounting, reporting and auditing in the system of agro-industrial complex of Ukraine: Status and prospects. Ch. I. Problems of adaptation of accounting of agro-industrial complex of Ukraine to international rules and requirements* / ed. P. Sabluка, M. Demyanenko, V. Beetle. Kyiv : Institute of Agrarian Economics. 49–58. [in Ukrainian].

8. Paliy V. (2009). Upravlencheskyy uchet yzderzhok y dokhodov. Moscow : Infra-M. [in Russian].

9. Tarasova, T. O., Cherchata, A. O., Staverska, T. O. (2019). Oblikovo-analitychne zabezpechennia ryzyk-menedzhmentu v umovakh staloho rozvytku pidpryemstva. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu (seriia «Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti»)*, 2(20), 142-153. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-142-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-142-153). [in Ukrainian]
10. Tkachenko N. (1997). Bukhhalters'kyi oblik na pidpryemstvakh z riznymy formamy vlasnosti. Kyiv : A.S.K. [in Ukrainian].
11. Farion V. (2013). Sutnist' vytrat yak ekonomichnoyi katehoriyi. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute*. Vip. 1 (49). Economic sciences. 44–47. [in Ukrainian].
12. Pro bukhalters'kyi oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini: zakon Ukrainy vid 16 lyunya 1999 r., № 996-XIV (zi zminamy i dopovnennyamy). 1999, № 996-XIV. URL: www.ligazakon.ua. [in Ukrainian].
13. Polozhennya (standart) bukhalters'koho obliku 16 «Vytraty». URL: <http://buhgalter911.com>. [in Ukrainian].
14. Instruktsiya Pro zastosuvannya «Planu rakhunkiv bukhalters'koho obliku aktyviv, kapitalu, zobov'yazan' i hospodars'kykh operatsiy pidpryemstv i orhanizatsiy» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> [in Ukrainian].
15. Hutsaliuk O., Yaroshevska O., Shmatko N., Kulko-Labyntseva I., Navolokina A. (2020). Stakeholder approach to selecting enterprise-bank interaction strategies. *Problems and Perspectives in Management*. [in English].